

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСНОВАМ КОМПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті розглянуто особливості навчання та доцільність викладання дисципліни «Основи композиції». Метою дисципліни «Основи композиції» є підготовка фахівця з високим рівнем художньо-дизайнерської майстерності для самостійного творчого вирішення завдань професійної діяльності, формування творчого світогляду студентів та розвиток дизайн-мислення в композиційній творчості.

Основи композиції, як одна з найважливіших фундаментальних дисциплін виховує творче мислення, ідейно-естетичні погляди, культуру кольору, здатну виражати найтонші почуття і настрої, гармонізувати колірно-речове середовище. Але, як свідчать наукові публікації й, зокрема, навчально-методична література мистецьких ВНЗ України розгляд й засвоєння найбільш проблемної художньої дисципліни, якою є композиція, залишаються відкритими, оскільки вона здатна постійно змінюватись, розвиватись згідно культурно-естетичних видозмін часу.

Тож, нами було проаналізовано переваги викладання «Основ композиції», які представлені у певній логічній послідовності тематичних завдань. Однією з таких переваг є розвиток творчих здібностей студентів, через вивчення об'єктивних закономірностей композиції, засобів, прийомів і правил правдивого відображення дійсності в образній формі. Вивчивши основні закони композиції, студенти отримують навички з аналізу і глибокого розуміння здобутків різних видів і жанрів мистецтва. Це необхідно кожному майбутньому фахівцю з дизайну, оскільки по характеру своєї професійної діяльності він повинен знати специфіку образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва. Композиційна структура дизайн-виробів повинна задовольняти потреби сучасного ринку, нести високоякісну продукцію, здатну конкурувати з іншими державами. Тому необхідно розробляти новий ритм, пропорції, кольорове рішення, притаманне сучасним тенденціям сьогодення.

Ключові слова: дизайн-освіта, основи композиції, дизайнерський профіль, творче мислення, міждисциплінарні зв'язки, візуальна інформація, художня грамота.

Teaching methods «basics of composition» future professional profile design

Annotation. The article discusses the features and feasibility study of teaching «Principles of Composition». The aim of the subject «Fundamentals of Composition» is a training specialist with high artistic and design skills for independent creative solution of problems of professional formation students creative vision and development of design thinking in kompozitsiyniy work.

Fundamentals composition as one of the most important fundamental disciplines fosters creative thinking, ideological and aesthetic views, culture, color, able to express subtle feelings and moods, harmonize to color and proprietary environment. However, according to scientific publications and, in particular, Educational literature review of arts universities in Ukraine and mastering the most problematic of artistic disciplines, which is a composition remain open because it can constantly change, evolve according to cultural and aesthetic modifications time.

Therefore, we analyzed the benefits of teaching «Principles of composition», which are in some logical sequence of thematic objectives. One of these advantages is the development of creative abilities of students through the study of the objective laws of composition, means, methods and rules true reflection of reality in figurative form. After studying basic laws of composition, students gain skills in analysis and deeper understanding of the achievements of different types and genres of art. This should be every future specialists in design, because by the nature of their professional activities he must know the specifics of fine and decorative art. Composite structure design products should meet the needs of the market, carry high-quality products that could compete with other states. It is therefore necessary to develop a new rhythm, proportion, color design inherent in the current trends of today.

Key words: design education, basics of composition, profile design, creative thinking, interdisciplinary connections, visual information, art diploma.

Постановка проблеми. Відбувається зміна вимог до особистості викладача, до функцій, які він має виконувати в процесі професійної діяльності. Сучасний дизайн-освіті необхідний фахівець, здатний до здійснення

творчої діяльності, якому властиві якості творчої особистості, у якого сформовані знання, уміння і навички для здійснення цієї діяльності, розвинені художньо-творчі здібності та інноваційний стиль мислення, якому властиве прагнення до самореалізації.

Мета статті – визначення проблеми навчання дисципліни «Основи композиції» у майбутніх фахівців дизайнерського профілю та обґрунтування змісту і методики її викладання.

Аналіз досліджень і публікацій з окресленої проблеми. Проблемою технічної форми, естетики та композицією формотворення займалися: Р. Арнхейм, А. Барташевич, І. Волкотруб, В. Гропіус, Д. Джонс, Г. Земпер, ЛеКорбюзє та ін. Психолого-педагогічними дослідженнями, що служать основою для розгляду проблеми розвитку художньо-творчих здібностей, займалися такі вчені як Ю. Бабанський, Д. Богоявленська, В. Загвязинський, В. Кан-Калік, В. Кузін, А. Маслоу, Л. Оршанський, К. Роджерс.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших функцій у навчанні дизайнера є формотворча, яка спрямована на вміння створювати гармонійні об'єкти, поєднуючи функціональну, семантичну та інженерно-технічну складову художньої форми. Пошуком форми в ХХ столітті займалися перші дизайнерські школи БАУХАУЗа та ВХУТЕМАСа, авторські школи Німеччини, Голландії, Швеції, Росії. Саме з цих шкіл, які формувались у часи промислового прогресу вийшли відомі архітектори, конструктори, інженери та митці. Історичний досвід архітектурного, предметного, технічного формотворення вимагає від сучасного дизайнера нових пошуків форми у перетворенні, трансформації та створенні сучасного продукту, який був би затребуваним.

Композиція властива практично всім видам мистецтва. За законами композиції створюються твори музики, архітектури, скульптури, живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, літератури, а також театру і поезії [3, с.49]. Актуальність вивчення проблеми композиції не піддається сумніву на даному етапі розвитку суспільства. Потужні потоки візуальної інформації, яку одержують студенти, здобуваючи художній фах, зовсім не є гарантією формування бажаної естетично збагаченої культури сприйняття. Розвиток композиційного мислення – дуже складний процес. У ході даного процесу формується вміння спілкуватися на мові мистецтва, будувати «образотворчі образи» і «контексти» [1, с. 27].

Композиція як навчальний предмет з'явилася значно пізніше, ніж дисципліни малюнок і живопис. На початку композиція прирівнювалася до створення картини на біблійні, міфологічні, казкові й вільні теми. Відставання композиції як навчального предмета пов'язане з тим, що малюнок завжди був і залишається основою образотворчої грамоти, без цієї бази неможливий творчий розвиток художника [2, с. 61].

Як свідчать наукові публікації й, зокрема, навчально-методична література мистецьких ВНЗ України [3, с. 49-50], розгляд і засвоєння найбільш проблемної художньої дисципліни, якою є композиція, залишаються відкритими, оскільки вона здатна постійно змінюватись, розвиватись згідно культурно-естетичних видозмін часу. І справа не лише в напрямках чи географічно-територіальних культурах, але чи не найбільше — в конкретному часовому вимірі педагогічних результатів, одержаних від засвоєння цієї навчальної дисципліни. Суттєвим є також вивчення досвіду і традицій шкіл у руслі історико-національної мистецької спадщини.

Основи композиції, як одна з найважливіших фундаментальних дисциплін виховує творче мислення, ідейно-естетичні погляди, культуру кольору, здатну виражати найтонші почуття і настрої, гармонізувати колірно-речове середовище. Важливим завданням викладання основ композиції є виховання у студентів художнього бачення конкретно-предметного світу, природи, людини, інтер'єру, предметів побуту, а також вміння використовувати та розвивати кращі традиції класичної спадщини української й світової культури.

В «особі» основ композиції криються найбільш вживані й типові чинники художньої грамоти, які властиві графічному, образотворчому, декоративно-прикладному мистецтву, скульптурі та дизайну. Усі вони у витоках послугуються типовими художньо-виражальними засобами, домінуюча роль серед яких належить саме мистецьким засобам. Зазначимо, що засоби створення дизайнерських речей, творів впливають з аналогічних засобів мистецької творчості. Саме це вихідне джерело складає певну універсальність для творчої діяльності різних фахівців мистецько-промислової творчості й винахідництва. У витоках цих проблем стоять саме основи композиції, які в простій і сконцентрованій сутності важливих художньо-пластичних засобів втілюють найтиповіші чинники побудови й організації композиції. А для засвоєння цього студентам слід на взаємозв'язках простих елементів, мотивів докідля відкривати завжди цікаві й пластично різноманітні формотворчі співставлення, що можуть пізніше вибудовуватись у певні художні організми [4].

Методика навчання передбачає поєднання змісту навчання з формами, методами та прийомами його реалізації у навчальному процесі. Нею передбачено послідовність та ускладнення навчальних завдань.

Вивчивши основні закони композиції, студенти отримують навички з аналізу і глибокого розуміння здобутків різних видів і жанрів мистецтва. Це необхідно кожному майбутньому фахівцю з дизайну, оскільки по характеру своєї професійної діяльності він повинен знати специфіку образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва. Окрім того, виконуючи завдання з малюнку або живопису, студент звертається до основ композиції. Причиною цього є те, що будь-яке зображення треба обмірковано розташувати на картинній площині, прийнявши до уваги її розмір і формат (відношення сторін по вертикалі й горизонталі). У дизайн-сфері знання основ композиції (рівноваги, ритму тощо) необхідно для будь-якого напрямку та спеціалізації (комп'ютерна графіка, ландшафтний дизайн, дизайн інтер'єру, медіадизайн, промисловий дизайн, нано-дизайн, футуристичний дизайн тощо). Композиційна структура

дизайн-виробів повинна задовольняти потреби сучасного ринку, нести високоякісну продукцію, здатну конкурувати з іншими державами. Тому потрібно розробляти новий ритм, пропорції, кольорове рішення, притаманне конкретному регіону або в цілому державі.

Враховуючи існуючі проблеми та напрацювання з основ композиції в науково-педагогічних та професійних колах, ми пропонуємо наступний зміст та методiku навчання відповідної дисципліни майбутніх фахівців дизайнерського профілю.

Так, предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи композиції» нами визначено принципи, засоби та прийоми створення існуючих та розроблених творів дизайну. У свою чергу, метою викладання дисципліни є оволодіння знань і навичок з системного застосування основних складових композиції — її законів, принципів, елементів, засобів зв'язку для створення гармонійних творів, а також формування у студентів науково-мистецького світогляду та навичок самостійної творчої і дослідницької роботи.

Міждисциплінарні зв'язки у процесі навчання вказують на системний підхід у визначенні основ композиції в структурно-логічній схемі змісту навчання майбутніх фахівців. Про це свідчить зв'язок навчальної дисципліни «Основи композиції» з дисциплінами «Рисунок з основами пластичної анатомії», «Живопис з основами кольорознавства», «Архітектоніка і комбінаторика формоутворення», «Матеріали сучасного дизайну» та інші.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи композиції» є розвиток творчої уяви і образного мислення, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку; формування вміння аналізувати твори мистецтва, вести цілеспрямовані спостереження оточуючої дійсності, творчо відбирати їх у правдивій образній формі, оволодівати професійною майстерністю і вмінням застосовувати їх у художній діяльності [5, с. 136].

Зміст навчальної дисципліни є одним із основних стрижнів у формуванні спеціалізованих компетентностей майбутніх фахівців, тож вважаємо доцільним викласти наше бачення змісту навчальної дисципліни «Основи композиції» за модулями і темами:

Модуль I. Композиційне формоутворення

Тема 1 Визначення предмету «Композиція».

План лекції

1. Короткий огляд історії розвитку композиції.
2. Визначення понять «композиція», «структура», «конструкція», «компоновка».
3. Зв'язок курсу композиції зі спеціальними учбовими дисциплінами образотворчого мистецтва.

Тема 2. Прийоми, правила, закономірності композиції.

План лекції

1. Види композиції; компоненти композиції.
2. Композиційні засоби; види композиції.
3. Прийоми композиції.

Тема 3. Композиційне пропорціювання і «Золотий перетин».

План лекції

1. Поняття пропорції. Коротка історія «золотого перетину» та модуль Ле Корбюзьє.
2. Принципи «Золотого перетину». Використання принципу «золотого січення» українськими митцями.

Арифметичний ряд «золотого перетину».

3. «Золоте січення» на зламі XX-XXI ст. Умовне «правило третин».

Тема 4. Композиційний центр, єдність і підпорядкованість.

План лекції

1. Поняття «цілісність композиції»; Композиційний центр.
2. Співрозмірність всіх частин композиції між собою і до цілого.
3. Підпорядкування компонентів композиції та композиційних засобів ідейному задуму твору.

Тема 5. «Технічні» складові композиції

План лекції

1. Основні графічні елементи в композиції. Крапка, пляма, лінія;
2. Поняття рамки і типи формату; Композиційна паралельність.

Практичне завдання: набуття навиків лінійної графіки, малюючи лінії різної товщини, їх перетини, виявляючи за допомогою ліній площинні та рельєфні поверхні, студенти вивчають категорії статичності і динамічності, освоюють елементарну графічно-композиційну грамоту.

Тема 6. Образно-змістовна складова об'єкту проектування

План лекції

1. Поняття образно-змістовної складової об'єкту проектування.
2. Типовість та індивідуальність. Філософія поняття «Несподіваність вперше створеного».
3. Проблематика поняття «Композиційна завершеність». Концепція »нон-фініта».

Тема 7. Види орнаментів. Геометричний, рослинний.

План лекції

1. Історія виникнення орнаменту. Розвиток. Поняття орнамент.

2. Типи орнаментів. Мотив.

3. Практичне завдання: створити графічно свій рослинний орнамент, з використанням кольору.

Тема 8. Ритм, як універсальна природна властивість.

Практичне завдання: використовуючи знання, отримані при вивченні теоретичного розділу, що стосується ритму, його видів, ролі, як засобу композиції, що дозволяє зводити до єдиної системи велику кількість форм.

Завдання виконується з використанням метричних та ритмічних повторень. Метричні повторення на основі чергування однакових форм і однакових інтервалів між ними, а також з послідовним рівномірним чергуванням різних форм (мала, велика, мала, велика, або одна форма, дві спарених, знов одна і т.д.). Ритмічні повторення на основі поступового наростання висоти, або ширини форм, наростання великих інтервалів, наростання інтенсивності тому при однакових формах та інтервалах між ними, при наростанні форм і інтервалів.

Тема 9. Симетрія, асиметрія — засіб художньої виразності.

Практичне завдання: виконується з метою засвоєння навиків прояву асиметрії та симетрії в геометричних формах, оперування знаннями видів симетрії при побудові композицій.

Тема 10. Статика. Динаміка. Вираз заданої функції.

Практичне завдання: створення статичної і динамічної площинної композиції. Набуття навиків використання статичності та динамічності як структурної властивості при побудові композицій. А також формування та розвиток індивідуальної творчої особистості майбутнього дизайнера, вироблення умінь композиційного мислення та створення динамічних та статичних форм на площині показавши їх трансформацію з статичних форм у динамічні з врахуванням закономірностей побудови таких композицій.

Тема 11. Основи стилізації.

План лекції:

1. Поняття та методи стилізації. Декоративна композиція та абстрактні стилізації.

2. Художня трансформація та процес стилізації.

3. Загальні рекомендації по стилізації.

4. Практичне завдання: навчитись бачити гарне в природі та, узагальнюючи його, перетворювати реальний надто звичний образ у новий, де виділяється характерне, надається максимальна виразність мотиву шляхом активного творчого продумування, певного опрацювання з позиції сучасного світосприйняття. Вибираючи природний мотив, слід уважно вивчити характерні деталі, місця стикування, вузлові потовщення, звернути увагу на ті форми, які легко піддаються геометризації і мають яскраво виражену конструктивну основу.

Тема 12. Асоціативні силуєти.

Практичне завдання: приступаючи до практичного виконання завдання, студенти повинні ясно розуміти, що формально-композиційний вираз стану людини вимагає різних форм організації художньо-графічного матеріалу не тільки за масштабністю, складністю, матеріальною фактурністю тощо, але й у відповідності зі специфікою їх візуального сприйняття.

Тема 13. Побудова композиції на основі комбінаторного елемента

Практичне завдання : формування логічно-точної і безпечної думки на основі математичного розрахунку, що дає великий пізнавальний і виховний ефект у формуванні індивідуальних особливостей творчої особистості.

Тема 14. Створення тематичної композиції на основі літературного твору.

Практичне завдання: на основі вивчених композиційних правил, закономірностей і прийомів чітко сформулювати ідею і виразно перенести її на папір.

Очевидно, метою теоретичної частини навчальної дисципліни «Основи композиції» є вивчення законів композиції, а методами теоретичного вивчення дисципліни виступають лекція, співбесіда, конспектування, екскурсія в художні музеї і на виставки.

Мета практичної і самостійної частини цієї дисципліни — виконання завдань для закріплення теоретичного матеріалу та застосовувати його у практичній роботі при побудові художнього твору.

Висновки. Конкурентними перевагами майбутніх фахівців дизайнерського профілю завжди виступатимуть креативність мислення, вміння конструктивно-логічно мислити, гармонійно поєднувати та створювати тонові та кольорові рішення, оперувати законами та принципами образотворчої грамоти. Представлений нами зміст програми навчальної дисципліни «Основи композиції» дозволяє максимально творчо та ефективно вивчати основи композиції. Методика навчання даної дисципліни базується на традиційних та інноваційних педагогічних технологіях викладання. Оволодіння означеними вище прийомами навчання на заняттях з основ композиції мають сприяти підвищенню якості проектної культури майбутніх дизайнерів.

Розділ 4

Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання і виховання студентів вищих навчальних закладів

Література:

1. Волков Н.Н. Композиция в живописи. – М., 1978. – С. 27.
2. Гнатюк В.А. Теоретичні основи композиції [навч.-метод. посіб.] / В.А.Гнатюк, І.П.Міхальська, Б.М.Негода, Н.О.Урсу. – Кам'янець-Подільський, 2004. – 61с.
3. Гудак В.А. Композиція як творчий вимір професійної підготовки абітурієнтів і студентів мистецьких навчальних закладів // Теорія і практика матеріально- художньої культури. № 10. – Харків: 2008 / Мін ОНУ, Харківська державна академія дизайну і мистецтв/ . – с. 49-50.
4. [http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/VKhDADM/2010_3/10hvapat.pdf]
5. Иттен И. Искусство формы. Мой форкурс в Баухаузе и других школах / Пер. с нем. и предисловие. Л.Монаховой. – М. : Изд. Д.Аронов, 2001. – 136 с.